

Havsöringens egen

Regnet vräker ner då Ronald Ivarsson och jag anländer till Fliseryd intill Jungnerholmarna. Vi parkerar utanför »Gula villan«. Fiskevård i Fliserydsklubbens regi står på agendan. En lekplats för havsöring ska vegetationsrensas.

EMÅN GÅR LÅG och regnet faller välbehövligt inför höstfisket. Peder Johansson är redan på plats med diverse redskap då Göran Ulfsparré som vanligt dyker upp med ständige följeslagaren Pontus. Vi språkar en stund medan vi väntar men dessvärre verkar inga fler fiskevårdare dyka upp. Vi skojar och föreslår att Peder fortsättningsvis ska hålla med gratis korv vid dessa tillfällen – ett lockbete ingen levande smälanning missar frivilligt.

Vi knallar, iförda regnkläder och vadare, ut på stora ön med redskapen i högsta hugg. Ja, förutom Göran förstås. Han kör med byxholkar och lågskor istället. Det duger precis lika bra. Väl framme och med lien i högsta hugg går den 79-åriga havsöringsentusiasten och fiskevårdaren rakt ut i strömmen. Lite försiktiga-

re än för några år sedan visserligen men fortsatt imponerande spänstig och vital med tanke på åldern. Rak i ryggen som en fura. Han låter en stund sin kännarblick svepa över poolens strömvirvlar och lägger så, i samråd med oss andra, upp strategin för att rensa på bästa sätt – naturligtvis ur havsöringens perspektiv betraktat.

Att Göran är unik i sammanhanget råder det inga tvivel om. Jag försöker inte glorifiera på något vis, men hur många 79-åringar ger sig med glädje ut med spade eller lie för att rota runt på den halaste åbotten, i ösregn? Arbetet är stundtals tungt och kräver god balans. För Görans del är detta en självklar ingrediens i livet – att jobba med ideell fiskevård för Emåns havsöringar är för honom något av ett kall. Arbetet måste göras. Varje år och till varje pris. Punkt.

– Hur skulle det annars gå, menar han. Vi kan ju inte bara se på när viktiga lekbottnar förvandlas till vassruggar. Eller hur?

Vi rensar vidare. Slår med lie och hacka. Gräver och lyfter tunga dyfyllda rotsystem. Drar oss till minnes Bills fina 6-kilosöring som spräckte hans canespö under drillningen i just denna pool. Allt för sådär 25 år sedan.

Regnet fortsätter och Pontus, den dyblöte hundkragen, skäller. Varje kvadratdecimeter putsas noggrant från vegetation och rötter så att grovt lekgrus kommer fram. Ibland stöter lien till en skarp sten så det slår gnistor. På vissa ställen måste vi rensa bort vegetationen för hand.

Göran
Ulfspärre

skyddsängel

TEXT OCH FOTO: PELLE KLIPPINGE

Ronald Ivarsson och Göran Ulfspärre bearbetar ett parti kolvass vid Jungnerholmarna.

Där ligger Göran emellanåt till och med på knä för att komma åt icke önskvärda »grönsaker«. När jag följer hans målmedvetna arbete är jag övertygad att han kommer hålla på så länge han bara kan gå, för att ge Emåns vilda havsöringar livsutrymme.

Vegetationen som rensas bort läggs upp på land eller på stenar ute i ån. Detta för att torka helt enkelt. Vegetationsmassorna får inte hamna i ån eftersom nedbrytningsprocessen då slukar för mycket syre. Detta kan

vara förödande både för vuxen fisk och yngel. Speciellt om det som nu dessutom är varmt i vattnet. Detta är av största vikt poängterar Göran, som tagit lärdom av och dessutom ser till att bevara pappas Gustafs fiskevårdstankar beträffande skötebarnet Emån.

Emellanåt kikar vi närmare bland växterna som läggs upp på land och ser ett myller av insekter. Mest nattsländelarver men också en hel del dag- och bäcksländor. Stora trollslände- och jungfrusländelarver, en och annan klodyvel samt några vackra bågböjda gammarus. Vi gläds åt att Emån återhämtat sig så pass efter invallningen i slutet av 80-talet och att det åter finns stapelföda för åns yngel. Goda förutsättningar finns sålunda, vilket sporrar Göran och övriga fiskeintressenter att fortsätta med de nödvändiga arbeten och insatser som, på sikt, bland annat är ägnade att föra havsöringen allt längre upp i Emån. En annan viktig uppgift är att se till så smolten lättare hittar ut till havet samt att, om möjligt, få till stånd nätfiskebegränsningar ute i Östersjön. Arbeten som inte minst Gustaf Ulfspärres Stiftelse, där Göran är ordförande, engagerar sig i med kraft.

Ett signum för Gustaf och Göran Ulfspärres fiskevårdsarbete. Märket kan erövrats bara av den som med fluga fångat någon av Emåns »havslax-öringar«.

Stiftelsens nya högkvarter

UNDER FIKARASTEN uppe i Gula Villan, belägen strax intill forsarna, som numera är Gustaf Ulfspärres Stift-

Fortsättning nästa sida

Havsöringens egen skyddsängel

Fortsättning från föregående uppslag

elses nya högvarter, visar Göran runt bland all unik sportfiskehistorik som samlats genom ett drygt århundrade. Här finns allt från flugfiskeredskap till stora fiskmontage. Gigantiska havsöringar och till och med ett huvud från en hammarhaj. Allra stiligast är nog Peppe Larssons magnifika 14-kilosöring. Allt är inte på plats ännu men meningen är att det här ska byggas upp något av ett museum med inriktning på Emån, havsöringen, flugfisket och inte minst fiskevården.

En karta som är ett par meter lång och ritad av Gustaf på 30-talet, fångar vårt intresse. Här finns nämligen det fasta fisket med tenor plus kungsådra inritat. Hur många känner idag till hur en »laxtena« såg ut förresten? Meningen är att även en eller ett par tenor ska ställas upp i stiftelsens utrymme så småningom. Detta så att intresserade kan se och förstå hur detta fasta fiske gick till en gång i tiden. Stiftelsen vill skapa en mix av kultur, utbildning och tradition.

Vårda vatten för att kunna skörda

DET HÄR MED fiskevattensvård – eller »river management«, som det kallas internationellt, är och har alltid varit viktigt vid Emån. Sannolikt har man här rentav nordens äldsta tradition inom området, initierat av just Gustaf för åtskilliga decennier sedan. Detta i ett skede då Emån faktiskt höll på att växa igen i sina nedre delar, med en minskande stam av havsöring som följd. Annars har vi nordbor överlag varit ganska dåliga på detta med att sköta om och vårda våra vatten och har hellre lagt ner betydligt mer tid på praktiskt fiske.

I en intressant sammanfattning på några skrynkliga sidor kallad *En återblick*, skriven av Gustaf himself under 60-talet, är det intressant att ta del av hur han som pionjär inom området då såg på detta med vattenvård, i en tid när vegetationen började breda ut sig på allvar. Han skriver bland annat följande:

»Det är inte industrins fel med deras utsläpp av föroreningar och substanser – ej heller kommunernas eller lantbrukets eller skogens. Nej, det är helt enkelt dessa självgoda, så kallade sakkunniga taburettherrar som i sitt allvetande oförstånd medgivit tillstånd att med gifter, substanser mm. ingripa i naturens balans – utan att svara för följderna. Nu börjar det märkas överallt. Kan jag ej erhålla hjälp från det egna bolaget, kommer jag att göra ett mindre försök på egen bekostnad.

Ankarcrona pool rensas fri från vass och annan vegetation med grävskopa hösten -71.

Gustaf Ulfsparras Stiftelse, som bildades 1987, arbetar aktivt för bevarandet av havsöringen i Emån.

Den som vill stödja stiftelsens arbete kan göra detta ekonomiskt genom att sätta in ett belopp på Bankgiro 642-9104. Mer information om stiftelsen finns på hemsidan: www.gustafstiftelse.se

Sådan rensning finns det ej någon erfarenhet av – varför ett försök måste göras.»

Så småningom satte Gustaf, som var ytterst bestämd, igång med att rensa upp Emån. Detta med egna medel och trots att »taburettherrarna« i ärendet ansåg att en sådan rensning var omöjlig. Inga bra odds direkt att ha i stort sett alla emot sig. Arbetet utfördes med hjälp av grävskopa och egen handkraft. Säkert hystes en hel del tvivel under arbetets gång men snart nog kunde fler än Gustaf konstatera att det såg mycket lovande ut. Havsöringen godkände ingreppen och intog de återskapade stånd- och lekplatserna och reproducerade sig med full kraft. Havsöringsstammen växte åter och fångstsiffrorna visade positiv trend vilket så småningom till och med renderade pionjären en Heidenstam-medalj.

Under Gustafs och Görans epok har fiskevården vid Emån ibland hållits fram som exempel över lyckade fiskevårdsinsatser och framsynthet. Fiskevårdsintresserade har sedan fått lära hur det går till, under Gustafs såväl som Görans överinseende. En av åtgärderna kallas »slå vass«. Det begreppet ger i och för sig en något felaktig bild hur det går till men jag ska kortfattat ge en beskrivning av denna form av »river management«. Insatsen utförs under augusti månad som är den period då Emån vanligen har sin lägsta vattenföring och är som mest igenvuxen. Uppgiften är för det första att säkra att god vattengenomströmning upprätthålls över de partier som håller yngel. Havsöringens större yngel vill ha en snabb ström under sin uppväxt och för att upprätthålla detta inleds vanligen arbetet med att just slå bort olika sorters vass, näckrosor et cetera med lie. När det är klart börjar den mer tidsödande rensningen av de grundare och grovgrusiga lekbottarna. Vattendjupet varierar mellan ett par decimeter ner till halvmeter och gruset som emåringen föredrar under kärleksakten är mestadels som grovt makadam. Från ett par centimeter i diameter upp till knytnävsstora eller ännu större stenar.

Rensa med urskiljning

ARTER som exempelvis förgätmigej och vattenmossa är vanliga i Emån. De skärs eller krattas bort. Här får man dock vara försiktig och bara ta bort i måttlig mängd eftersom havsöringens årsyngel gärna gömmer sig bland denna skyddande vegetation. Ibland helt intill land. Andra växter såsom igelknopp måste handplockas. Allt läggs sedan upp på land eller på uppstickande stenar i ån och får inte bara spolas nedströms. Detta är en viktig process eftersom »renset« då torkar och först senare spolas bort med höstregnen då vattnet stiger.

När man biotopvårdar en sträcka är det av stor vikt att överblicka hur strömmen letar sig fram. Jag tänker då främst på risken för erosion. Har man ett parti där isgång och strömtryck grävt ur i en strandbrink ska man undvika bearbetning just där. Detta eftersom strandvalen behöver ett visst skydd mot fortsatt erosion och urgrävning. Får en sådan process fortskrida allt för långt kan strömmen i värsta fall söka sig nya vägar. Vidare ska man se till att på andra platser försöka styra strömmen lite grand. Detta kan vara mot tydliga och inte önskvärda slambankar eller »gäddplatser« med stillastående vatten, där exempelvis vass eller starrtuvor annars snabbt kan få fäste. Avslutningsvis slår man sedan även

en del vegetation efter stränderna för att underlätta för de spösvingare som senare ska fresta havsöringen. Överhängande eller skuggande träd och buskar utmed åkan-
ten är värdefulla och dem tar man endast bort i nödfall.

Detta med vattenväxter är förstås en hel vetenskap i sig. Emån hyser många arter och även i detta avseende är det bra och viktigt att som fiskevårdare känna till vad man gör. I en liten skrift jag har i detta ämne, *A Handy Guide To Fish Culture* (Mr J. J. Armistead 1897), finns en del intressant att hämta. Mr Armistead var bland annat ordförande i skotska The Solway Fishery Co och styrelsemedlem i anrika The Royal Commission on Tweed Fisheries. Han skriver följande beaktansvärda rader angående vattenväxter i kapitlet *Improvements Of Fisheries*: »The plants often spread unduly if left alone, and this should not be permitted.

It must be apparent to any one that some of the free growing plants which nature supplies, will, if allowed to have their way, soon become enemies, instead of friends. We must handle the water in a practical manner, just as we are from necessity, obliged to do with the land.»

Utför man inte beskärningen genomtänkt och med omsorg kan det sannolikt även uppstå ett resultat som är det motsatta man önskar sig. Några smärre erfarenheter som man lärt under årens lopp är i alla händelser att man ska gå hårt fram med bland annat kol- och bladvass samt kavedun. Framför allt utmed stränderna. Speciellt vassen har ett omfattande och snabbväxande rotsystem och får den fäste kan den inom några år breda ut sig så pass att den faktiskt kan minska farten på vattnet eller ändra strömmens bana avsevärt. Vattenpesten, en riktig slamuppsamlare, är en annan växt som ska skäras hårt.

Arter som man ska spara lite grand av är, förutom tidigare nämnda förgätmigej, smörblommor samt vanlig nate. Dessa växter är förutom att de exempelvis skuggar också viktiga för dag- och bäcksländor. Vidare tar man heller aldrig bort träd eller annan ved som hamnar i vattnet (om de nu inte hamnar i favoritpoolen förstås). De utgör viktiga inslag i bottenterrängen och samlar på sig massor av olika insekter och ger i vissa fall havsöringens yngel perfekt skydd.

Gynna vattenlevande insekter

DE VATTENLEVANDE insekterna är naturligtvis en livsviktig resurs för havsöringens yngel. Natt-, dag- och bäcksländor är vid sidan av knottlarver ynglens stapelföda. Jag tror att man på många sätt rentav skulle kunna gynna vissa partier av ett strömvatten genom att helt enkelt förbättra eller ägna mer tanke även åt insekternas biotop. Speciellt kanske då i mer näringsfattiga vattendrag än Emån. Många sländarter föredrar exempelvis att kunna krypa ner under ytan för att lägga sina ägg.

På vissa grunda partier skulle man då kunna göra som den kände engelske river-keepern och flugfiskaren Frank Sawyer gjorde vid sin kära River Avon i södra England. Han lade helt enkelt ut stora betongskärvor som stack upp lite grand över ytan för att på så vis underlätta sländornas äggläggning. Ett kreativt exempel på »river management«. Vill man inte använda betong går det sannolikt lika bra att placera ut naturligt material i form av träd eller grenar. Glöm bara inte att först rådgöra med verkligt sakkunnigt folk.

Göran Ulfsparre om nyordningen:

STORA FÖRÄNDRINGAR sker nu med Gustaf Ulfsparres Stiftelse. Embolagets styrelse har bestämt att Stiftelsen inte längre får verka med Stora Huset på Em som bas. Det blir en avgörande skillnad eftersom Gustaf Ulfsparre utförde hela sitt stora arbete med fisket och fiskevården från detta hus och det sågs som naturligt att vårt fortsatta arbete också skulle utgå därifrån.

Men vi har inte lyckats få ändring på detta beslut och då får vi hitta någon annan bas. Det viktiga är ju att arbetet för havsöringen i Emån fortsätter och det kan ske från många ställen längs ån. Det är ett långsiktigt arbete som skall pågå under överskådlig tid, oberoende av tillfälliga skiftningar längs ån. En hel del har hänt, väldigt mycket återstår.

Så länge jag finns med kan mycket av verksamheten utgå från min bostad på Em men vi behöver en ny bas för framtiden. Valet har fallit på Jungnerholmarna i Fliseryd, mitt i Emån, där det renoverade gamla kontorshuset ger fina möjligheter. Mönsterås kommun har ställt sig positiv till vår etablering där och vi har på goda villkor fått hyra hela övervåningen, två stora rum och ett litet med pentry.

Stiftelsens omfattande fiskesamling med journaler, böcker, foton, fiskavbildningar, spön, rullar och mängder med fiskepyrlar är en historisk och kulturell tillgång men också en värdefull tillgång i vår marknadsföring. Förutsättningen för vår verksamhet är ju att intresserade människor skänker pengar till våra insatser, intresset kan öka när man får se utställningen.

Tills vidare är samlingarna delade på två utställningar – en i min matsal där mycket av det som fanns i fiskerummet på Em nu finns till påseende och en i Gula villan på Jungnerholmarna, där framför allt de större grejorna, men också en hel del annat, nu håller på att ta plats. Vi räknar med att utställningen i Gula villan är klar för visningar inom september månad.

Den långsiktiga visionen för Jungnerholmarna är att utveckla dem till ett Naturum i Emån och i det sammanhanget kan Stiftelsens verksamhet och samlingar vara en god bas. De ideella föreningarna i området har också möjlighet att använda lokalerna.

Adresserna till Stiftelsen förblir som hittills: Em, 383 91 Mönsterås, 0491-91006, 070-2055349 (Göran), 070-8743226 (Pelle), kgguab@swipnet.se. Bankgiro 642-9104 (vi har inte längre något postgirokonto). Välkomna till kontakter och till bidrag!

Göran Ulfsparre
ordförande

Ronald Ivarsson, Göran Ulfsparre och Peder
Johansson i samspråk utanför »Gula villan«.

